

Олена Симоненко,

мол. наук. співроб. Фонду президентів України НБУВ,
канд. політ. наук

МОЛОДІЖНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА МОЛОДЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ

У статті подається комплексний аналіз молодіжної інформаційної політики в Україні на сучасному етапі. Особлива увага приділяється молодому поколінню, яке активно бере участь у продукуванні та прийнятті політичних рішень. Для ефективнішого здійснення молодіжної політики автор окреслив можливі шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: молодь, соціальне становлення молоді, державна молодіжна політика.

Можливості успішного економічного розвитку завжди визначалися вихованням, освітою, що відповідно до вимог часу, соціалізацією молодого покоління, здатного не лише адаптуватися до умов, які змінюються, а й бути готовим підтримати й розвивати позитивні начала в економічному, політичному, соціальному житті суспільства. Молодь – потужний людський ресурс та рушійна сила суспільства. Глобалізаційні процеси сучасності зумовили нагальну необхідність розвитку та розкриття духовного, інтелектуального, професійного потенціалу молодих людей для розбудови демократичного суспільства в Україні. Підтримка молодих людей, їхнє залучення до творчої, активної участі в житті суспільства – це інвестиції в розвиток стратегічних ресурсів держави.

Дослідження молодіжної політики в Україні – актуальний напрям наукових пошуків, що зумовлено демократизацією суспільства, пріоритетністю прав людини для держави, реформуванням соціальної і політичної сфер, процесами глобалізації та європейської інтеграції. Погіршення становища молоді, ускладнення процесів її соціалізації вимагають вдосконалення політики держави щодо молодого покоління. Актуалізує пропонуване дослідження і той факт, що науково обґрунтована молодіжна політика в Україні тільки починає формуватися. Лишається відкритим питання доступності молоді до інформаційних ресурсів. Другою проблемою є недостатнє інформування органів влади про існуючі молодіжні програми. Молодіжна політика – певна система ідей, теоретичних поло-

жень стосовно місця, ролі та перспектив молоді в суспільстві, закріплених у законодавчих, нормативних актах, інших документах, а також діяльністю суб'єктів молодіжної політики щодо втілення цих теоретичних положень у реальність. Молодіжна політика здійснюється в суспільстві у всіх сферах життєдіяльності молоді як в її інтересах, так і в інтересах суб'єктів молодіжної політики. Остання, у свою чергу, охоплює всі сфери життєдіяльності молоді, містить всі питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, всі процеси соціалізації, всю сукупність ідей щодо місця й ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію. Молодіжна політика – сукупність дій всіх державних і громадських інституцій. Суб'єктами молодіжної політики є держава, державні органи (що практично реалізують цю політику), політичні партії, громадські організації та об'єднання, профспілки, соціальні інститути (освіти, культури), окремі громадяни і, обов'язково, самі молоді люди [14].

В Україні поняття «молодіжна політика» почало використовуватися ще за радянських часів партійними органами. Зокрема, на XIX Всесоюзній конференції КПРС у доповіді М.С.Горбачова йшлося: «Ми вважаємо, що КПРС, держава в сучасних умовах повинні мати цілісну політику стосовно молоді, як особливий напрям діяльності партії, державних органів, усіх громадських організацій – створити для молоді такі умови і стимули, за яких вона могла б з найбільшою повнотою розкрити свою думку й енергію, розвивати і реалізовувати свій творчий потенціал» [14].

Проблемам молодіжної політики, її соціальному, правовому, управлінському аспекту присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, становлення системи правового захисту молоді та молодіжної політики взагалі базуються на дослідженнях українських учених М.Перепелиці, М.Головатого, В.Бебика, В.Рибкала. Захищені дисертації, в яких досліджуються окремі питання аспекти формування і реалізації державної молодіжної політики, соціалізації молоді Л.Кривачук, Ю.Щотова, Н.Юрій та ін. Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації молодіжної політики в Україні.

Молодіжна політика містить багато елементів і має складну структуру. Однією з найважливіших її складових є державна молодіжна політика.

Державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних,

правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [4].

Загальну характеристику політики щодо молоді, яка проводиться сьогодні в Україні, дає Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», прийнята в грудні 1992 р. Основу сучасного національного молодіжного законодавства становлять Закони України: «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»; «Про молодіжні та дитячі громадські організації»; «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та ін. А також близько 30 нормативно-правових актів (указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради України), що спрямовані на сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, соціальну роботу з молоддю, діяльності молодіжних громадських організацій.

Державна молодіжна політика України є системною діяльністю держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України. Вона поширюється на громадян України віком від 14 до 35 років незалежно від походження, соціального й майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять і здійснюється через органи державної виконавчої влади, установи, соціальні інститути та об'єднання молодих громадян [7].

Вирішення ряду проблем молоді також покладається на національні, державні, галузеві програми з конкретних питань загальносоціального і державного спрямування, положення яких спрямовані на розв'язання соціальних проблем молоді, сприяння її соціальному розвитку. Це, зокрема: Програма підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання, Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 р., Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 р., Національна програма забезпечення молоді житлом на 2003–2012 рр., Програма реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003–2010 рр., Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 рр. тощо.

Головними завданнями державної молодіжної політики, за Декларацією, є «вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян; допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив; залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України» [9].

Однак сучасний стан справ у молодіжному середовищі демонструє, що державні механізми забезпечення інституційних, організаційно-правових, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання молодою людиною своїх прав і свобод не спрацьовують повною мірою. Як один з прикладів цього, можемо навести факт призупинення у 2005 р. дії Закону України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» № 2150-IV від 4 листопада 2004 р. Однією з причин такого стану, на думку Л. Довгань, є очевидні недоліки, що мають місце в молодіжному законодавстві. Адже в самому основоположному документі, Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», визначено, що державна молодіжна політика в Україні «здійснюється в інтересах молодої людини, суспільства, держави; з урахуванням можливостей України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді». Таке визначення дає підстави стверджувати, що в Україні реалізуються лише ті напрями державної політики щодо молоді, які відображають спільні інтереси молодих громадян та держави [8].

Незважаючи на те що в Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», чітко визначено, що «Державна молодіжна політика в Україні є пріоритетним та специфічним напрямом діяльності держави» [6], молодіжні проблеми набувають останнім часом особливої гостроти. Постійне скорочення питомої ваги молоді в складі населення, високий рівень захворюваності, насамперед на небезпечні хвороби, проблеми зайнятості і працевлаштування, відсутність підтримки молодих сімей, невирішеність житлових питань, зростання злочинності – ось далеко не повний перелік проблем молодіжного сектору.

Своєрідність процесу формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні полягає в тому, що і владним інститутам, і інститутам громадянського суспільства необхідно враховувати особливості вітчизняних традицій у роботі з молоддю, які склалися історично, сучасні потреби молодих громадян, суспільства, держави з урахуванням курсу України на європейську інтеграцію.

У дослідженні питання доступності молоді до інформаційних ресурсів (ТБ, радіо, друковані ЗМІ, Інтернет тощо) можна зробити висновок, що доступ існує, але він є неповний і не до всіх ресурсів. Другою проблемою, на думку автора, є недостатнє інформування органами влади про існуючі молодіжні програми. Таким чином, більшість молодих громадян не знають про молодіжні програми, які реалізуються владою як на рівні міста, так області чи держави. Це дає підстави стверджувати про низький рівень висвітлення діяльності влади щодо реалізації програм для молоді. Деякі лідери громадських організацій, та й сама молодь, зазначають, що часто державні органи дублюють роботу одне одного, їм бракує відкритої фінансової звітності, джерел поширення інформації, а також реальної ґрунтовної та чесної співпраці з молодіжними організаціями.

Український дослідник М. Перепелиця у своїй роботі «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)» зазначає, що «світовий досвід формування і здійснення молодіжної політики показує, що державне регулювання в цій сфері є найбільш складним питанням, і ефективність такої політики знижується як у разі перебільшення ролі державних заходів, так і за дуже обмеженого використання державних механізмів» [8].

За висновками європейських експертів, українська нормативно-правова база з реалізації молодіжної політики одна з найкращих не лише на пострадянському просторі, а й у Європі. Але закони – це необхідна але недостатня передумова ефективності стратегій підтримки та розвитку молоді. Молоді люди потребують не так законодавчого регулювання власного життєвого простору, як розширення спектра життєвих перспектив [20]. За рейтингом у системі ціннісних орієнтацій молоді виявлено, що базовими цінностями молоді є сім'я, здоров'я, матеріальний добробут, друзі. Політика та релігія традиційно посідають останні місця в ієрархії цінностей, але одночасно зростає кількість молодих людей, які відносять себе до віруючих. Характеризуючи культурну і громадянську ідентичність української молоді, можна зазначити, що вплив радянської культурної традиції на молодь згасає, але водночас посилюється вплив європейської культурної традиції, до якої молодь відносить себе частіше, ніж представники старших вікових груп [5].

Норми і стандарти поведінки та життєві орієнтири, які державні органи на словах намагаються прищепити молоді – підтримка злагоди в суспільстві, реалізація ринкових реформ, співпраця з усіма політичними силами і громадськими формуваннями, розвиток у молоді почуття відповідальності за суспільні справи, почуття патріотизму тощо –

нерідко (у певному контексті) не відповідають потребам та інтересам молодих людей.

На думку народного депутата В. Надраги, «замість першопричин ми боремося з наслідками, замість реальної допомоги ми даємо подачки на якісь молодіжні об'єднання або окремі організації, а ці гроші витрачають функціонери від молоді, до молодих людей вони не доходять. Вся молодіжна політика закінчується танцями і порожньою балаканиною в різних владних кабінетах, реального розв'язання проблем молоді немає і не передбачається... Ми говоримо то про сільську молодь, то про студентську, а потім про робочу, – це просто маячня. Ми повинні говорити про допомогу молодій людині, а чим вона хоче займатися, де жити і до якого статусу вона належатиме – це її особиста справа» [16].

Дані соціологічного опитування «Молодіжної альтернативи» показують, що молодіжна більшість, перестає вірити в політичну справедливість: 35 % молоді переконані, що політика – це брудна справа, 13 % – не хотіли б займатися політикою, оскільки вважають її безперспективною, 44 % зазначають, що з часу здобуття Україною незалежності говорити про оновлення влади і суттєву зміну кадрів у органах влади не доводиться. Також слід відзначити, що, незважаючи на часткову байдужість до політики, 53 % молодих людей таки цікавляться нею, 17% – дуже цікавляться і 17 % – зовсім не цікавляться [10].

Після набуття довгоочікуваної незалежності дедалі частіше та гостріше постає питання «омолодження» політики. А якщо бути точнішим, то є сенс у тому, щоб відбулося оновлення політичних сил за рахунок перспективної молоді Української держави. У засобах інформації постійно чути заклики до рішучих дій, що звернені до молодого покоління. Сьогодні в політику залучають багато молодих людей з обов'язковими винятковими даними: високим рівнем інтелекту, широким кругозором, обізнаністю, високим креативним нахилом, вільними та волелюбними думками. Але як використовується весь цей інтелектуальний багаж, справа зовсім інша.

У рамках дослідження Центру політичної освіти спільно з регіональним представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі було проведено порівняльний аналіз програмних положень політичних партій щодо вирішення основних проблем молоді в Україні.

За результатами аналізу передвиборних програм, законопроектів та списків кандидатів 2006 р. експерти зробили такі висновки:

- молодь оцінюється як об'єкт політики, а не як її суб'єкт;
- планування партійної програми є ситуативним і часто не спирається на реальні потреби та інтереси молодої людини;

- концентрація на галузях, а не на людині;
- обмежене представництво молоді у виборчих списках;
- відсутня увага у виборчих програмах до механізмів представництва молоді.

При тому що молодь становить близько 23 % від загальної кількості населення, у партійних списках було представлено лише від 5 % до 13 % людей віком до 35 років. Враховуючи «прохідні» номери найвпливовіших партій, цей відсоток виявився ще меншим – в обраному 2006 р. парламенті всього близько 5 % молоді. Приблизно така ж ситуація і в місцевих радах [13].

Отже, все-таки є певна частина молодих людей у владних структурах. Але це, здебільшого, діти відомих батьків. І ця молодь дуже часто використовує не власні ідеї, думки та погляди в роботі. Тут вже не йдеться про свіжі політичні погляди. Наймолодші депутати Верховної Ради – В. Янукович-молодший (Партія регіонів) та Є. Суслов (БЮТ), який з досвіду роботи в м. Сквирі Київської області також відомий як наймолодший мер України. У Київській міській раді – С. Черновецький, О. Довгий, О. Богатирьов, О. Пабат. Регіони теж не відстають. У Дніпропетровській міській раді – О. Лазаренко, в Одеській міській раді – Т. Ківалова, у Донецькій обласній раді – С. Близнюк та Р. Щербань [19].

Автор узагальнює, що подібні ситуації знаходять місце на кожному владному рівні.

Депутат студентського парламенту України І. Тищенко вважає, що найкращим майданчиком для появи нових облич у політиці є молодіжний консультативно-дорадчий орган при державній структурі [15].

Окремо необхідно окреслити тенденцію створення молодіжних партій. Необхідно зазначити, що ідея створення молодіжної політичної організації в молодіжному середовищі у 90-х роках виникла неодноразово. Однак перші молодіжні партії з'явилися саме в 1999 р. Деякі вчені, розглядаючи політичний молодіжний рух, стверджували, що існує кілька типів організацій, які умовно чи фактично можуть бути молодіжними політичними партіями. Так, О. Корнієвський вважав, що «молодіжна партія І типу (незважаючи на відсутність слова «молодіжна» у назві організації) може розглядатися як організаційна структура, що об'єднала молодих людей за спільними ідейно-політичними мотивами однією політичною орієнтацією». До цього типу він відносив СНПУ. Другий тип, за О. Корнієвським, це, власне, молодіжна партія. У нашому випадку частина молоді як соціально-демографічна група усвідомила необхідність політичного оформлення своїх інтересів у виг-

ляді створення власних партій. До молодіжних партій належать партія «Молода Україна», організація політичного розвитку – Молодіжна партія України, партія «Нова генерація». Ці політичні організації складаються переважно з молоді і заявляють про готовність захищати інтереси молодого покоління (як першочергове завдання) [11].

Молодіжні громадські об'єднання є основним соціальним партнером держави у формуванні та здійсненні молодіжної політики. Їх самостійність визначається конструктивною діяльністю та можливістю приймати рішення, здатністю самостійно забезпечувати життєдіяльність.

За 19 років незалежності українська молодь також набула досвіду виступів проти політики старшого покоління. Перші намети і голодуючі на Майдані (тоді ще площі Жовтневої революції) 1990 р., перші жовто-блакитні прапори над колонами Рухівської молоді, акція «Україна без Кучми», Майдан 2004 р. – у центрі подій того часу була саме молодь [17].

У цьому сенсі дуже вибірковий підхід існує і щодо підтримки молодіжних організацій та рухів. Найбільшою підтримкою, як правило, користуються лояльні до влади, або навіть «технологічні» молодіжні організації. «Молодіжні організації не заявляють про свою опозицію до державних органів у цілому, а критикують дії певних державних службовців» [2]. Загалом сучасна молодь дуже критично налаштована щодо здатності представників усіх гілок влади формулювати і відстоювати економічні та політичні інтереси України, будувати її незалежне майбутнє і майбутнє молодого покоління зокрема.

Сучасне становище молоді в Україні визначається такими чинниками:

- мінімальна участь молоді в об'єднаннях громадян, повільне зростання громадянської та національної свідомості, активності молоді;
- низький рівень поінформованості молоді з питань участі в усіх сферах суспільного життя, процесі формування і реалізації державної молодіжної політики;
- нелегальна зовнішня трудова міграція частини молоді;
- низький рівень правової освіти молоді та знання шляхів захисту своїх прав;
- відсутність рівності можливостей та стартових умов для всієї молоді [7].

Від того, яким чином сучасному поколінню молодих вдасться інтегруватися в доросле життя, розвинути свій інтелектуальний потенціал, засвоїти здорові норми та цінності, влаштувати особисте життя та реалізувати репродуктивну функцію, залежатиме доля всієї держави в довгостроковій перспективі. Не буде перебільшенням

сказати, що кожна молода людина – це окремий та самодостатній шанс суспільства на гідне завтра.

Можна зробити висновки, що державна політика стосовно молоді не має повного, системного та послідовного втілення.

Наразі в Україні влада, беручи за основу принципи, на яких ґрунтувалась молодіжна політика ще за радянських часів, не спроможна запропонувати власну адаптовану до викликів сьогодення модель державної політики щодо молоді. Неузгодженість та незбігання як політичних, так і соціально-економічних інтересів двох сторін, призвела до тих проблем, які, як показує досвід країн з розвинутою демократією, неможливо вирішити без надання молоді законодавчо закріплених підстав бути творцями та реалізаторами цієї політики. Тобто не лише її об'єктом, а повноправним суб'єктом. Інформаційне забезпечення молодіжної політики теж залишається на досить низькому рівні.

Хоча в Україні і сформовано розвинену та розгалужену систему нормативних актів, які утворюють комплексний масив законодавства про молодь, проте в умовах кризових суспільних явищ та фінансово-економічних негараздів постає проблема у приведенні існуючих законів у відповідність до нових суспільних запитів, напрацювань нових правових підходів для формування гідних умов соціалізації молоді. Зміни в суспільному житті, реалізація державної молодіжної політики внесли корективи в життєві орієнтації молоді, в її поведінку. Молодь значно більше від людей середнього та похилого віку підтримує ринкові перетворення. Значно зросли потреби молоді, якісно змінились її уявлення про гідний рівень і стиль життя. Проте, як показують постійні соціологічні дослідження, загальний рівень соціального самопочуття молоді залишається на досить низькому рівні. Тому сучасна молодь потребує ефективної молодіжної політики, яка покликана реально допомогти у вирішенні нагальних проблем молоді. Сьогодні ж молода людина зіштовхується лише із задекларованими молодіжними програмами, які, на жаль, є не дуже дієвими.

При визначенні загальнонаціональних пріоритетів мають бути враховані інтереси молоді. Вона повинна стати активним учасником вирішення завдань, що стоять перед державою і суспільством. Необхідно на державному рівні створювати умови для самореалізації молоді і включення молоді в процеси розвитку України. Це розширить соціальну базу перетворень, забезпечить соціальне, культурне й економічне відродження і розвиток країни.

Творчий потенціал і соціальний ресурс молоді є одним з найважливіших основ модернізації суспільства.

Отже, молодіжна політика – це комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді.

Список використаних джерел

1. *Балакірева О. М.* Молоде покоління нової України: Ескіз соціального портрету / О. М. Балакірева [та ін.] / Український НДІ проблем молоді ; ред. кол. та упоряд. В. В. Барабаш. – К. : А.Л.Д., 1995. – 89 с.

2. *Барабаш В.* Інституціалізація молодіжного руху України [Електронний ресурс] / В. Барабаш. – Режим доступу: <http://www.rol.org.ua/article.cfm?deid=135>. – Назва з екрана.

3. *Бєбик В. М.* Політична культура сучасної молоді / В. М. Бєбик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребало / Український НДІ проблем молоді. – К., 1996. – 112 с.

4. Державна молодіжна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.

5. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_scienc&id=429&start=5. – Назва з екрана.

6. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2859-12>. – Назва з екрана.

7. Доктрина молодіжної політики України як основа формування, розвитку й ефективної реалізації сучасної конкурентоспроможної особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35666. – Назва з екрана.

8. *Довгань Л.* Проблеми державної молодіжної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2008/06/blog-post.html>. – Назва з екрана.

9. Загальні засади державної молодіжної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whoiswho.org.ua/?pageId=3>. – Назва з екрана.

10. *Ищенко Г.* Українська молодь ще тільки грається у свободу [Електронний ресурс] / Г. Ищенко // Дзеркало тижня. – 2002. – № 48. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/30471>. – Назва з екрана.

11. *Корнієвський О.* Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні / О. Корнієвський, В. Якушик. – К. : Генеза, 1997. – 102 с.

12. *Кривачук Л. Ф.* Державна молодіжна політика з питань неповнолітніх в Україні (державно-управлінський аспект) : монографія

/ Кривачук Людмила Федорівна ; Львів. держ. фін. акад. – Л. : ЛДФА, 2009. – 240 с.

13. Молода громада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mgomada.org.ua/?comments=83&more=true&version=print>. – Назва з екрана.

14. Молодіжна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.

15. Молодіжний рух «Здорова Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zdorovaukraina.org.ua/cskr>. – Назва з екрана.

16. Надрага: молодіжна політика України – це повний вінегрет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.politics.comments.ua/2005/11/25/35289/Nadraga_molodizhna_politika.html. – Назва з екрана.

17. *Пащенко В.* Молодіжна політика і молодь у політиці [Електронний ресурс] / В. Пащенко. – Режим доступу: http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=9373. – Назва з екрана.

18. *Перепелиця М. П.* Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / М. П. Перепелиця. – К., 2001. – 210 с.

19. *Печончик Т.* Молодий десант [Електронний ресурс] / Тетяна Печончик // Дзеркало тижня. – 2006. – № 25. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/47139>. – Назва з екрана.

20. *Семиноженко В.* Молодіжна політика в Україні має стати стратегією реалізації життєвих шансів кожної молодої людини [Електронний ресурс] / В. Семиноженко. – Режим доступу: <http://www.semynozhenko.net/documents/155>. – Назва з екрана.

21. *Щотова Ю. М.* Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / Ю. М. Щотова. – Х., 2006. – 198 с.

22. *Юрій Н. М.* Політична соціалізація молоді в умовах трансформації суспільства: аналіз міжнародного і українського досвіду : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / Н. М. Юрій. – О., 2002. – 205 с.